

RIKSADVOKATEN

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

24/709 - 2 / EKY001

04.03.2024

Advokataksjonen – riksadvokatens vurdering av konsekvenser mv.

Det vises til departementets e-post av d.d., der det under henvisning til pressemelding fra Advokatforeningen vedrørende ny advokataksjon bes om en vurdering fra riksadvokaten av mulige konsekvenser mv. av aksjonen. Innenfor riksadvokatens ansvarsområde omfatter aksjonen i første omgang offentlige advokater etter straffeprosessloven § 100 a, i saker fra politidistriktene Vest og Sør-Vest. Departementet har imidlertid bedt om at vurderingen tar høyde for en eventuell utvidelse av aksjonen til også å omfatte andre politidistrikter eller særorganer.

Straffeprosessloven § 100 a første ledd angir i hvilke saker det skal oppnevnes offentlig advokat. Det fremgår at regelen kommer til anvendelse ved rettens behandling av begjæring fra påtalemyndigheten om diverse skjulte tvangsmidler, om å nekte innsyn i opplysninger som ikke vil bli påberopt som bevis eller om å avskjære bevisførsel om slike opplysninger samt ved spørsmål om anonym vitneførsel, der det er anmodet om at forsvarer ikke skal motta opplysninger om vitnets identitet.

Bestemmelsen slår fast at når retten behandler saker som nevnt «skal den straks oppnevne offentlig advokat for den mistenkte». Plikten til oppnevning synes etter ordlyden å gjelde ubetinget. Behandling uten offentlig advokat vil dermed utgjøre en saksbehandlingsfeil. Det vil dessuten være tale om en type feil som rører ved grunnleggende krav til kontradiksjon og som dermed antagelig som et klart utgangspunkt eventuelt vil lede til opphevelse, jf. straffeprosessloven § 385 tredje ledd første punktum, jf. § 343. På denne bakgrunn antas det at manglende tilgang på advokater som kan påta seg oppdrag i saker etter § 100 a, i utgangspunktet vil føre til at domstolene ikke kan behandle slike saker.

Straffeprosessloven § 100 a gjelder kun for rettens behandling og kommer således ikke til anvendelse når påtalemyndigheten har beslutningskompetanse. Tilfeller der avgjørelsen hører under påtalemyndigheten berøres således i utgangspunktet ikke av advokataksjonen. Det tilføyes imidlertid at den hastekompetanse som ligger til påtalemyndigheten i saker om kommunikasjonskontroll, jf. straffeprosessloven § 216 d, og som gjelder tilsvarende i saker om romavlytting og dataavlesing, jf. §§ 216 m sjette ledd og 216 o femte ledd første punktum, etter riksadvokatens syn må forstås i lys av de klare forutsetninger om domstolskontroll som

lovens ordning bygger på. Det vises blant annet til Ot.prp. nr. 40 (1991–92) side 42, der det uttales at «[p]åtalemyndigheten kan m.a o [sic.] aldri foreta telefonkontroll uten at spørsmålet på forhånd eller i ettertid har bli[tt] forelagt for retten». Det grunnleggende kravet om domstolskontroll innebærer antagelig at i den utstrekning avgjørelse fra retten må antas utelukket, vil det samtidig legge klare begrensinger på bruken av hastekompetansen.

Tilgangen på advokater som vil påta seg oppdrag etter § 100 a vil – avhengig av hvordan advokataksjonen utvikler seg – kunne være forskjellig i ulike rettskretser. Reglene om vernetting kan dermed få betydning. Straffeprosessloven § 12 regulerer vernetting for enkeltstående rettshandlinger og fastsetter at slike saker «som regel» skal behandles i den rettskrets der den person som skal avhøres bor, eller oppholder seg, eller der den ting som rettshandlingen gjelder, antas å være. Regelen kommer i utgangspunktet til anvendelse der saker som nevnt i § 100 a første ledd behandles utenfor hovedforhandling. Påtalemyndighetens skjønn etter § 12 kan overprøves av domstolene, jf. Rt-2000-1299.

For visse typer skjulte tvangsmidler er vernetingsspørsmålet særskilt regulert. For saker om kommunikasjonskontroll er det således særskilt fastsatt at «[s]aken bringes inn for tingretten på det sted hvor det mest praktisk kan skje», jf. § 216 e første ledd. Bestemmelsen gjelder tilsvarende i saker om romavlytting, jf. § 216 m sjetten ledd, og dataavlesing, jf. § 216 o femte ledd første punktum. Påtalemyndighetens valg av vernetting etter nevnte bestemmelser kan visstnok ikke overprøves av domstolene, jf. Keiserud m.fl., Straffeprosessloven, Lovkommentar, merknader til § 216 e første ledd (à jour per 1. juli 2023).

Med utgangspunkt i ovennevnte er det etter riksadvokatens vurdering for tidlig å si noe sikkert om konsekvensene av aksjonen. Det ligger imidlertid i dagen at muligheten for å benytte skjulte tvangsmidler mv. som nevnt i straffeprosessloven § 100 a første ledd, vil kunne bli vanskeliggjort. Saker der slike tvangsmidler kan benyttes er gjennomgående av alvorlig karakter og i verste fall kan aksjonen føre til at forutsetningene for etterforskning og oppklaring av alvorlig kriminalitet blir påvirket på en uheldig måte. Hvorvidt påtalemyndigheten skal benytte den fleksibilitet som følger av vernetingsreglene, vil måtte bero på en konkret vurdering, der ikke minst sakens alvor vil stå sentralt. Muligheten bør imidlertid ikke benyttes ukritisk, dels av hensyn til arbeidsdelingen mellom domstolene og dels for ikke å bidra til at aksjonen utvides.

Runar Torgersen
førstestatsadvokat

Esben Kyhring
førstestatsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

